

ว่าด้วยเรื่องแม่ชื่อในสมุดไทย

นิสา เขยกลิ่น

ตามความเชื่อมาแต่โบราณเชื่อว่า เมื่อเด็กแรกเกิดจะมีเทวดาประจำตัวเพื่อช่วยปกป้องคุ้มครองดูแล ปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป หรือบางครั้งก็จะมาเฝ้าห้อย หลอกหลอนให้เด็กขวัญเสีย เรียกว่า แม่ชื่อ แม่ชื่อนี้จะอยู่กับเด็กทารกจนครบอายุครบขวบปีจึงจะจากไป ตำราแพทย์ทั่วไปที่กล่าวถึงแม่ชื่อประจำตัวเด็กทั้ง ๗ วัน ดังนี้ แม่ชื่อวันอาทิตย์ชื่อ วิจิตรนาวรรณ ใบหน้าเป็นหน้าราชสีห์ แม่ชื่อวันจันทร์ชื่อ วรรณนงคราญ ใบหน้าเป็นหน้าม้า แม่ชื่อวันอังคาร ชื่อ นางยักษะบริสุทธิ์ ใบหน้าเป็นหน้าควาย แม่ชื่อวันพุธชื่อ นางสาวมลัทธ ใบหน้าเป็นหน้าช้าง แม่ชื่อวันพฤหัสบดีชื่อ นางกาโลทุก ใบหน้าเป็นหน้ากวาง แม่ชื่อวันศุกร์ชื่อ นางยักษะนงเยาว์ ใบหน้าเป็นหน้าวัว และแม่ชื่อวันเสาร์ชื่อ นางเอกาไล ใบหน้าเป็นหน้าวัว แต่ละนางมีสีกายตามวัน อารมณ์สีทอง และถือพัดปลายมนแหลมทุกนาง

ผู้เขียนได้ไปพบเรื่องราวของที่น่าสนใจของแม่ชื่อในสมุดไทย เรื่อง RBR003-068 ตำราเวชศาสตร์ วัดใหม่นครบาล อ.เมือง จ.ราชบุรี โดยสมุดไทยเล่มนี้ กล่าวถึงแม่ชื่อทั้ง ๑๒ เดือน ดังนี้

เดือน ๕ แม่ชื่อชื่อ นางนมหา เอาดินหนองมาปั้นรูป หัวดำ มือเหลือง ตัวแดง ตีนแดง เอาไปไม่ปิดหายแล

เดือน ๖ เอาดินต้นมณฑา ปั้นรูปราชสีห์ หลังเหลือง ตัวดำ ชื่อ นางสุนนทา เอาหญ้าแพรกปิดหายแล

เดือน ๗ เอาดินในสระปั้นรูป ตัวแดง หัวดำ มือเขียว ตีนขาว เอาหนดี ปิด มั่นชื่อ เย็น เอาข้าวสารกระเทยหนึ่ง เสียที่ตีนครกหายแล ๑๓

เดือน ๘ เอาดินจอมปลวกปั้นรูป ตัวแดง ตีนเหลือง ชื่อ มูรติ เอาใบ
ส้มป่อยปิดหาย

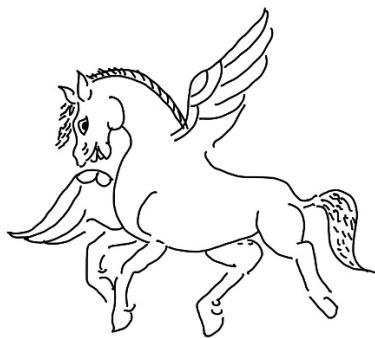
เดือน ๙ เอาดินหนทาง ๓ แพร่งปั้นรูป หัวดำ มือเหลือง ตีนแดง ตัว
ขาว ชื่อนางเพสา เอาสะเดาปิดหาย

เดือน ๑๐ ใบบั้นรูป หัวเหลือง ตัวขาว ตีนเขียว ชื่อ นางสูตร ไบราช
พฤกษ์ปิดหายแล

เดือน ๑๑ เอาดินสองฟากน้ำปั้นรูป หัวดำ ตัวเหลือง มือขาว ชื่อ นาง
เออดี เอาใบข้าวปิดหายแล

เดือน ๑๒ เอาดินต้นม่วงปั้นรูป หัวแดง ปีกดำ ตัวขาว ตีนเหลือง ชื่อ
นางชาธานี เอาใบหมากปิดหายตินัก

เดือนอ้าย เอาดินตันราชพฤษ์ปั้นรูป หัวและมือขาว ตัวแลตีนเหลือง
ชื่อนางเมทสา เอาใบยมปิดแล

เดือนยี่ เอาดินศาลาปั้นรูป หัวเหลือง ตัวแดง ตีนขาว ชื่อ นางอดุตา
เอาใบชมนาดปิดหายแล

เดือน ๓ เอาดินในน้ำปั้นรูป หัวเหลือง มือดำ ตัวขาว ตีนดำ ชื่อ นาง
คตี เอาใบมะตูมปิดหายแล

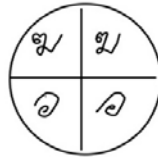

เดือน ๒ เอาดินไต้บันไดปั้นรูป หัวขาว มือดำ ตัวเขียว ตีนเหลือง เอา
แสงพร้านางแอ (เฉียงพร้านางแอ) ปิด

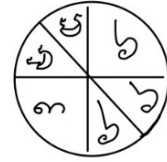
แม่สะพัน ๑๒ ตัว จบเท่านั้นแลพิจารณาเอาเถิด ๑๓

เขียนใส่อ่างน้ำกันสะพั้น

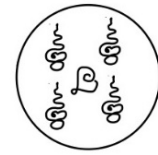
ใส่ที่นอนกันสะพั้นฯ

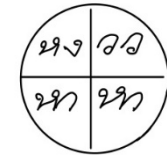
ผูกมือเด็กกันซาง

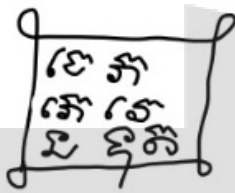
ลงผ้าห่มกันสะพั้น

ผูกข้อมือกันสะพั้น

ผูกมือขวากันสะพั้น

ผูกมือมิให้ร้องไห้เลย

เรื่องราวของแม่ซื้อในสมุดไทยจบเพียงเท่านี้

ข้อความที่กล่าวว่า “แม่สะพั้นทั้ง ๑๒ ตัวจบเท่านั้น” น่าจะหมายถึงว่า แม่ซื้อทั้ง ๑๒ ตัวที่กล่าวถึง คือ แม่ซื้อประจำเดือนโรคสะพั้นทั้ง ๑๒ เดือน จากนั้นกล่าวถึง ดินที่ใช้ปั้น ซื้อแม่ซื้อ ลักษณะของแม่ซื้อ พรรณไม้ที่ใช้รักษา เป็นต้น

ตามความเข้าใจของผู้เขียน เมื่อเด็กทารกป่วยไข้ในเดือนใดก็ตามด้วยโรคสะพั้น นอกจากรักษาตามอาการของโรคด้วยสมุนไพรแล้ว ยังมีการทำพิธีเพื่อเป็นมิ่งขวัญทางใจด้วย มีชื่อเรียกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาคใต้เรียก ทำแม่ซื้อ, ภาคกลางเรียก พิธีมัดพิขแม่ซื้อ, ภาคเหนือ เรียก ส่งแม่เกิด (ส่งเวเวแม่ซื้อ) เป็นต้น การกระทำพิธีนั้นจะต้องเตรียมเครื่องเช่น ไห้ว อาทิ อาหารคาวหวาน ผลไม้ รูปเทียน เป็นต้น แต่สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาคือ ตุ๊กตาที่ต้องปั้นด้วยดินตามที่กำหนดเท่านั้น เช่น เด็กทารกป่วยในเดือน ๖ ต้องเอาดินต้นมณฑามาปั้นเป็นรูปราชสีห์ ทาสีที่หลังด้วยสีเหลืองส่วนตัวสีดำ แม่ซื้อเดือน ๖ ชื่อนางสุนนทา เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วให้นำหญ้าแพรกปิดมาที่ร่างกายเด็กที่เจ็บป่วย ความเจ็บป่วยก็จะหายไป นอกจากการทำพิธีดังกล่าวแล้วนั้น ยังมีการเขียนผ้ายันต์เพื่อป้องกันโรคสะพั้นอีกด้วย

สะพั้นคือโรคอะไร?

สะพั้น ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายว่า น. ชื่อโรคชนิดหนึ่ง มักเกิดแก่เด็กอ่อนหรือเด็กเล็กๆ มีอาการชัก มือเท้ากำ ตามตำราแพทย์แผนโบราณว่า มักเกิดเพราะผิอากาศเป็นต้น

, ตะพั้น ก็ว่า แพทย์แผนปัจจุบันได้แก้ไขความสงสัยเกี่ยวกับโรคสะพั้น หรือตะพั้น ว่าอาการเช่นนี้คืออาการของโรคบาดทะยัก และเป็นสาเหตุหลักๆ ที่ทำให้ทารกเสียชีวิตได้ สาเหตุเกิดจากอุปกรณ์ที่ใช้ตัดสายสะดือไม่สะอาด ทำให้เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายทางสายสะดือ วิธีป้องกันคือ ใช้อุปกรณ์ที่สะอาด และฉีดวัคซีนป้องกันโรคบาดทะยัก

00000000000000000000

ข้อมูลอ้างอิง

RBR003-068 ตำราเวชศาสตร์. เข้าถึงจาก

<https://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=document&p=item&id=451>

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. “แม่ซื่อ.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๑๑. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒: ๕๒๕๓-๕๒๕๔.

“ส่งแม่เกิด (สังเวทแม่ซื่อ).” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๓. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒: ๖๕๕๙-๖๕๖๐.

นวพรรณ ภัทรมูล, ว่าด้วยเรื่อง แม่ซื่อ ผี เทพ หรือศาสตร์จากตำราแพทย์โบราณ?, เข้าถึงจาก

<https://db.sac.or.th/inscriptions/articles/detail/12687>

ปรีชา วิจิตพันธ์, “สะพั้น” โรคซึ่งเป็นแล้ว มักจะไม่รอด แต่ป้องกันได้ง่ายมาก, เข้าถึงจาก

<https://www.doctor.or.th/article/detail/5063>

ราชบัณฑิตยสถาน. “พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔.”

กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖: ๙๒๒, ๑๑๙๕.